

Enige bedenkingen bij het gebruik van Studiewijzers

Foto: Huub Luijten.

Veel scholen werken in de bovenbouw met studiewijzers. De docent is gedwongen om de leerstof op een rij te zetten en in de tijd haalbaar te maken. Als dit is gebeurd, is het voor een leerling ook gemakkelijker om zelf een planning te maken. Kortom, een goede studiewijzer is een goede hulp bij zelfstandig leren en dat verklaart de populariteit. Echter, nergens is voorgeschreven dat scholen verplicht zijn om studiewijzers te maken. Jan van Zon, docent Engels aan het Carmel College Salland in Raalte, vindt dat er aan het werken met studiewijzers ook nadelen kleven en vraagt zich af of die wel opwegen tegen de voordelen.

Jan van Zon

Het werken met studiewijzers neemt de laatste jaren gestaag toe in het onderwijs. Van vmbo onderbouw tot en met de Tweede Fase krijgen leerlingen op papier te zien welke leerstof ze zelfstandig door moeten werken – hetzij op school, hetzij thuis – en wat er klassikaal gebeurt onder leiding van de docent. Dit alles voorzien van een tijdpad per week zodat de leerlingen precies weten wat er van hen wordt verwacht en in welk tempo. De leerling kan vooruit. Duidelijk en overzichtelijk toch? Op zich is er niets mis met deze manier van werken. In dit artikel wil ik echter de nadelen belichten.

Maar eerst de voordelen

Er zijn voldoende argumenten aan te dragen om het werken met studiewijzers te rechtvaardigen. Ze geven een duidelijke taakomschrijving. Leerlingen weten daardoor waar ze aan toe zijn; ze weten wat er moet gebeuren en wanneer. Een leraar die tussentijds de nodige toevoegingen of wijzigingen aanbrengt, moet een golf van protest aanhoren.

De leerling krijgt met de studiewijzer de vrijheid om zelf het werk in te delen en daar de verantwoordelijkheid voor te dragen. Hij kan vooruit en hoeft niet steeds te wachten op leerlingen die wat meer tijd nodig hebben. De studiewijzer kan ook erg zinvol zijn bij het invullen van de persoonlijke agenda met naast schoolverplichtingen allerlei sociale verplichtingen, sportactiviteiten, bijbaantjes, e.d. Ook ziekte of afwezigheid van de leraar hoeft eigenlijk geen belemmering meer te zijn bij de voortgang. De docent krijgt meer de rol van begeleider. De toegenomen autonomie voor het individu strookt met de ontwikkelingen in de maatschappij: onderwijs op maat en de verantwoordelijkheid leggen bij de betrokkenen.

Ook voor de leraar heeft de studiewijzer grote voordelen. Mits er een goede planning is gemaakt, neemt het de docent veel (voorbereidings)werk uit handen en kunnen de leerlingen een tijd vooruit. Het gekozen tijdpad is een vooraf gemaakte afweging tussen een 'vol' programma – je wilt voorkomen dat leerlingen te snel klaar zijn en dan 'niks meer' doen – en voldoende ruimte voor 'onverwachte' klassikale activiteiten.

Doordat leerlingen zelf aan de slag kunnen met de studiewijzer als leidraad, heeft de docent meer tijd om leerlingen individuele hulp te bieden. Op sectie-niveau wordt het gemakkelijker om wat betreft de lesinhoud één lijn uit te zetten. Het werk, het maken van de studiewijzers, kan onderling verdeeld worden en een groot deel van de studiewijzer is het daaropvolgende jaar weer te gebruiken. Soms hoeven alleen de weeknummers te worden aangepast en het geheel kan weer naar de conciërge om gekopieerd te worden. Het onderwijs krijgt steeds meer te maken met parttimers die er bewust voor kiezen om tijd over te hebben voor andere zaken. Ook voor hen kunnen kant-en-klare studiewijzers de wenselijke of noodzakelijke tijdswinst opleveren.

Tot slot kan de studiewijzer gebruikt worden om de buitenwacht - directie, ouders, mentoren - op eenvoudige wijze van vakinhoudelijke informatie te voorzien, om te laten zien waar men mee bezig is en aan welke eisen de leerlingen moeten voldoen.

Nu dan de nadelen

Onderwijs verzorgen is meer dan het verstrekken van een 'spoorboekje met taken' en vervolgens erop toezien dat het volgende station bereikt wordt, om daar het volgende spoorboekje uit te reiken en iedereen weer op pad te sturen. En hoewel het zelfstandig (leren) werken door leerlingen essentieel is voor de ontwikkeling en naderhand de overstap naar het vervolgonderwijs, mag dit zich nooit beperken tot een doe-het-zelf-cursus in een bepaald vak.

Oppassen voor de 'nieuwe saaiheid'

Ik heb te doen met de leerling die zich les na les met behulp van - al dan niet uniforme - studiewijzers door de lesstof heen mag worstelen. Er is dan een nieuw soort saaiheid ontstaan die niet wenselijk is. Leerlingen snakken nu en dan naar een klassikaal moment, waar ze iets anders te doen krijgen dan alleen maar opdrachten uitvoeren.

Niet alle lesmethodes zijn geschikt

Op dit moment zijn niet alle lesmethodes geschikt om grotendeels zelfstandig door te werken, ook al pretenderen ze dat wel. Vaak loopt de leerling vast of kiest zelf een oplossing die hem 'toch ook goed' lijkt. Daardoor kan het zijn dat de leerling totaal op de verkeerde weg zit en volledig voorbij gaat aan het beoogde doel van de oefening of opdracht.

Soms probeert de docent - door ervaring wijs geworden - dit te voorkomen door aanwijzingen in de studiewijzer op te nemen, maar die worden niet altijd goed bekeken of begrepen.

Heel veel papier

Al met al wordt er met erg veel papier gewerkt: het boek, de studiewijzer met de opdrachten die gedaan moeten

worden, al dan niet aangevuld met aanwijzingen, extra informatie of uitleg, en naderhand de antwoordboeken of bladen.

Verschillende leerstijlen

Niet iedereen zal even goed (kunnen) presteren met een werkwijze waarbij er voortdurend een intensief beroep wordt gedaan op de leesvaardigheid (dit geldt natuurlijk voor iedere vorm van onderwijs). Dyslectische leerlingen bijvoorbeeld hebben baat bij andere manieren van leren.

Leerlingen zijn niet kritisch over hun eigen (!) prestaties
Voor veel leerlingen geldt helaas dat als de diverse taken in de studiewijzer zijn gedaan (lees: gemaakt), het werk klaar is. Het gevaar voor onvoldoende diepgang in de lesstof is heel reëel. En daarmee wordt de kwaliteit van het werk ernstig aangetast. Nu is dat natuurlijk wel weer met allerlei didactische trucjes te beïnvloeden: leerdoelen in zo concreet mogelijke bewoordingen bijvoegen en tussentijds de voortgang controleren (lees: inzicht en kennis diagnostisch toetsen). En met erg veel individueel contact is dit op te lossen (lees: individuele begeleiding en controle). Dit laatste vormt een enorme verzwarende van de werkdruk omdat je voortdurend je aandacht moet geven aan leerlingen die met vragen bij je komen.

Tot slot het belangrijkste bezwaar

De docent geeft een deel van de controle uit handen.

Ik vind het vak van docent een heel mooi vak. Het docentschap is vergelijkbaar met de taak van een manager in een bedrijf: jij bent verantwoordelijk voor alles wat er in je lokaal gebeurt, je bent de sturende kracht in het ontwikkelproces van je leerlingen. Er is een voortdurende interactie met leerlingen die jouw handelen als docent bepaalt: welke eisen je aan je leerlingen stelt, wanneer je besluit om dominanter of juist meer op de achtergrond op te treden, het moment dat je besluit

om bepaalde activiteiten te variëren of gewoonweg in te gaan op een onverwachte inbreng van de klas, wanneer er meer of minder hulp, uitleg of controle nodig is en tot slot of en in welke mate de leerlingen op het eind van het traject voldoen aan de doelen die je hebt gesteld. Een dagelijkse lesvoorbereiding stelt je in staat met al deze factoren rekening te houden en steeds bijstellingen te maken op basis van de voorgaande lessen.

Misschien zit ik als talendocent in een extra gunstige positie, maar er is zoveel meer mogelijk in de les behalve het doorwerken van het lesprogramma aan de hand van het lesboek (en de studiewijzer). En dat 'meer' is vaak niet van tevoren te plannen en in te passen in de studiewijzer. Ik geef een opsomming die ongetwijfeld verder kan worden aangevuld.

- Leesmateriaal: verhalen, (kranten)artikelen, leesboekjes, de examenteksten
- Luistermateriaal: naast het luistermateriaal dat bij de methode hoort zijn er ettelijke andere mogelijkheden om het luisteren te beoefenen: hoorspelen, het luistermateriaal van je vorige methode, aparte uitgaven met specifieke luisteropdrachten en activiteiten, zelfgemaakte gatenteksten over bijvoorbeeld een liedje, en natuurlijk de Cito-toetsen.
- Kijkmateriaal: video-opnames, hetzij zelf verzameld hetzij via de school-TV (vaak met zeer geschikt verwerkingsmateriaal).
- Spreekvaardigheidmateriaal: afkomstig uit de methode of zelf ontwikkeld; hoe vaak hebben we niet een bijscholing gevolgd waarbij je allerlei leuke voorbeelden gepresenteerd krijgt. Bijvoorbeeld (mini)-spreekbeurtjes of heuse presentaties al dan niet ondersteund met PowerPoint en een werkstuk.
- Educatieve software: spreekt voor zich.
- Materiaal afkomstig van internet: vooral de zogenoemde webquests waarbij leerlingen aan de hand van een opdrachtenblad informatie moeten zien te vinden, vormen een goede mogelijkheid om leesvaardigheid (teksten doornemen op zoek naar specifieke informatie) en schrijfvaardigheid (gevonden informatie verwerken) te combineren (al dan niet in samenwerking met een 'partner').
- Gewoonweg ander leuk materiaal: diverse puzzels uit educatieve puzzelboekjes of afkomstig van internet. Soms vind je bij toeval iets leuks dat bij jouw klas past.

Allemaal activiteiten waarmee we het dagelijkse lesprogramma kunnen doorweven en voor verantwoorde afwisseling kunnen zorgen. Wat een gemis als we dit alles achterwege zouden moeten laten omdat de leerlingen met hun studiewijzer aan de slag moeten. ■

Viv@ virtueel interactief dorp in de Ardèche

Viv@ is opgericht door *le Centre Départemental de Documentation Pédagogique (CDDP) de l'Ardèche*. Het is een virtueel dorp waar docenten met hun leerlingen een gebouw kunnen neerzetten. Daarin plaatsen bezoekers uit heel de wereld boodschappen over allerlei onderwerpen. In de bioscoop over films, in de bibliotheek over boeken, in het restaurant over eten en in het sportpark over sport. Op het reisbureau kun je je dromen kwijt over verre landen. Er is ook een kraakpand, waar jongeren discussiëren over de noodzaak van deze leef- en woonvorm. Het is een taaldorp voor 2de taallearners en hun docenten waar uitingen in alle talen welkom zijn. Prima gelegenheid dus voor scholen om in Viv@ te investeren. Het is te vinden op <http://www.ardecol.ac-grenoble.fr/viva/index.htm>.

John Daniëls

In het stadhuis, *la mairie*, zetelt één van de oprichters van Viv@, Philip Benz. Hij doet de voorlichting en geeft een overzicht van de gebouwen in het dorp en hun functie. Hier vind je ook instructies en suggesties over het gebruik van het dorp en hoe je moet communiceren met partners op afstand.